

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

650

HAIBA NA MICHEZO

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2002

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka kila sehemu **B** and **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

1. Taja tofauti nne kati ya kitabu cha kiada na kitabu cha ziada.

Kitabu cha kiada hutumika kama mwongozo rasmi wa kufundishia na kujifunzia darasani, na maudhui yake hufuata mitaala ya taifa iliyoidhinishwa na mamlaka husika ya elimu. Kitabu cha kiada hakitoki nje ya mada zilizopangwa kwenye silabasi.

Kitabu cha kiada huwa na uthibitisho na upimaji wa ubora wake na huandaliwa mahsusi kwa wanafunzi wa ngazi fulani. Kwa mfano, kinatolewa na baraza la mitihani au wizara ya elimu ili kuhakikisha usawa katika ufundishaji.

Kitabu cha ziada hutumika kama nyenzo ya kuongeza maarifa, si lazima kifuatilie mitaala ya kitaifa bali hutoa uelewa mpana na mifano ya kiutafiti au kihistoria. Mara nyingi husaidia mwanafunzi kupata mtazamo wa kina zaidi juu ya mada fulani.

Kitabu cha ziada hutumika kama rasilimali ya kujisomea na kinaweza kuwa na lugha, mifano, na mijadala ambayo si lazima iwe kwenye silabasi rasmi. Hivyo, tofauti kubwa ni kwamba kitabu cha kiada ni cha lazima kwa ufundishaji, ilhali kitabu cha ziada ni cha hiari na hutoa maarifa ya nyongeza.

2. Eleza mambo manne yanayoweza kuhatarisha usalama wa wachezaji wanaposhiriki michezo.

Ukosefu wa vifaa bora au zenye viwango duni unaweza kuhatarisha usalama wa wachezaji, kwa kuwa vinapoharibika kwa urahisi husababisha ajali na majeraha.

Uwanja usio salama au usiotunzwa vizuri, kama vile wenye mashimo, nyasi zilizokauka au vifaa vya kuchezea vilivyovunjika, unaweza kuongeza uwezekano wa wachezaji kupata madhara.

Kutokuwepo kwa maandalizi ya kutosha ya kiafya na viungo kwa njia ya mazoezi ya viungo na mazoezi ya kupasha moto kabla ya mchezo husababisha wachezaji kupata majeraha ya misuli na viungo.

Ukosefu wa uangalizi wa kitaalamu, kama vile wahudumu wa afya au walimu wenye ujuzi wa dharura, unaweza kuathiri usalama kwani ajali au matatizo ya ghafla ya kiafya hayatashughulikiwa haraka.

3. Fafanua misingi minne ya ufundishaji wa somo la Haiba na Michezo.

Msingi wa kwanza ni ushirikishaji wa wanafunzi, ambapo mwalimu anahakikisha kila mwanafunzi anashiriki ipasavyo kulingana na uwezo wake. Ushirikiano huu huwajenga wanafunzi kiufundi na kijamii.

Msingi wa pili ni kutumia mbinu shirikishi na hai, ambazo huchanganya nadharia na vitendo. Michezo ya vitendo huwafanya wanafunzi kuelewa kwa haraka na kudumu zaidi katika kumbukumbu.

Msingi wa tatu ni usalama wa wanafunzi. Mwalimu anapaswa kuhakikisha mazingira na vifaa vya michezo ni salama na vinavyokidhi viwango kabla ya zoezi kuanza.

Msingi wa nne ni kutimiza malengo ya masomo kwa kuzingatia mitaala rasmi. Kila kipindi kinapaswa kufikia lengo mahsusi lililokusudiwa kwenye somo.

4. Toa maana ya istilahi zifuatazo: (a) ujuzi (b) lengo kuu (c) mada ndogo (d) lengo mahsusi.

Ujuzi ni uwezo wa mwanafunzi kutekeleza jambo fulani kwa vitendo kwa kutumia maarifa na mazoezi aliyopata.

Lengo kuu ni shabaha pana ya jumla ambayo somo linakusudia kufanikisha kwa kipindi fulani cha masomo.

Mada ndogo ni kipengele kidogo kinachoibuka ndani ya somo, kikiwa sehemu ya kuchangia kufanikisha lengo kuu la somo.

Lengo mahsusi ni shabaha maalum na yenye upeo mdogo inayokusudiwa kutimizwa katika kipindi kimoja cha ufundishaji.

5. Eleza stadi nne muhimu anazotakiwa kuwa nazo mwalimu ili kufaragua zana za kufundishia na kujifunzia papo kwa papo.

Mwalimu anapaswa kuwa na stadi ya ubunifu, ili aweze kutengeneza zana kwa kutumia vifaa vilivyopo karibu yake bila maandalizi marefu.

Mwalimu anatakiwa awe na stadi ya kutumia teknolojia rahisi na vifaa vya kawaida kuunda zana zinazoweza kufanikisha malengo ya somo kwa ufanisi.

Stadi ya kutumia muda vizuri pia ni muhimu, kwani mwalimu anatakiwa kuunda zana kwa haraka bila kupoteza muda wa somo.

Mwalimu lazima awe na stadi ya kutathmini ufanisi wa zana aliyotengeneza papo kwa papo, ili kuhakikisha zinawasaidia wanafunzi kuelewa somo.

6. Taja njia nne zinazochoea ari ya kujifunza kwa wanafunzi wenye tabia tofauti.

Kuwapa wanafunzi pongezi na zawadi ndogo pale wanapofanikiwa huwachochea kuendelea kujifunza kwa bidii.

Kutumia mbinu za michezo na mashindano madogo darasani huchochea ari ya kushiriki hata kwa wanafunzi wenye tabia za aibu au zisizo na bidii.

Kuwahusisha wanafunzi katika kazi za kikundi huwasaidia wenye tabia tofauti kushirikiana na kujifunza kupitia usaidizi wa wenzao.

Kubadilisha mbinu za ufundishaji mara kwa mara huzuia kuchoka na kuwafanya wanafunzi wote kuwa na ari ya kushiriki.

7. Eleza vipengele vinne vya muhtasari wa somo la Haiba na Michezo.

Kipengele cha kwanza ni mada kuu, ambacho huonyesha eneo la kimasomo litakalofundishwa.

Kipengele cha pili ni malengo ya jumla na mahsusi, ambayo huongoza mwalimu katika kutimiza shabaha za somo.

Kipengele cha tatu ni mbinu na nyenzo za kufundishia, ambavyo huonyesha njia na zana zitakazotumika kufanikisha somo.

Kipengele cha nne ni vigezo vya upimaji na tathmini, ambavyo husaidia mwalimu kupima kiwango cha uelewa wa wanafunzi.

8. Taja mambo manne yanayozingatiwa na mwalimu kabla ya kutengeneza zana za kufundishia na kujifunzia.

Mwalimu huchunguza malengo ya somo ili kuhakikisha zana atakazotengeneza zinasaidia kuyafanikisha.

Mwalimu huzingatia umri na uwezo wa wanafunzi ili zana ziwe rahisi kutumia na kueleweka.

Mwalimu huchunguza upatikanaji wa vifaa na nyenzo zinazohitajika kutengeneza zana hizo.

Mwalimu huzingatia usalama wa wanafunzi, kuhakikisha zana hazina madhara au hatari kwao.

9. Eleza stadi nne za maisha ambazo mwanafunzi anajengewa kwa kusoma somo la Haiba na Michezo.

Mwanafunzi anajengewa stadi ya ushirikiano, kwani kupitia michezo na shughuli za kikundi hujifunza kushirikiana na wengine.

Anajengewa stadi ya uongozi, kwa kuwa hupata nafasi ya kuongoza wenzao katika shughuli za michezo.

Anajengewa stadi ya kujitambua na kujiamini, kwa kuwa kushiriki michezo humwezesha kuona uwezo wake na kujiamini zaidi.

Anajengewa stadi ya afya ya mwili na akili, kwa kuwa michezo huchangia kujenga mwili na kumwezesha kupunguza msongo wa mawazo.

10. Taja aina nne za zana za upimaji zinazotumika kupima ujifunzaji.

Zipo zana za maandishi kama vile mitihani na maswali ya maandishi ambayo hupima uelewa wa mwanafunzi.

Zipo zana za mdomo, mfano maswali ya papo kwa papo au mahojiano ambayo hupima uelewa kwa njia ya majibu ya haraka.

Zipo zana za vitendo, ambapo mwanafunzi hufanya kazi fulani kwa vitendo ili kupimwa uwezo wake wa kutumia maarifa.

Zipo zana za uchunguzi wa mwenendo, ambapo mwalimu hufuatilia tabia na ushiriki wa mwanafunzi wakati wa shughuli za kujifunza.

11. Changanua umuhimu wa maandalizi ya maandiko, vifaa na zana za kufundishia na kujifunzia.

Maandalizi ya maandiko ni muhimu kwa kuwa humwezesha mwalimu kupanga vizuri somo lake kwa kufuata utaratibu na malengo yaliyowekwa. Maandalizi haya husaidia mwalimu kuepuka kupoteza muda na hufanya somo kuendeshwa kwa mpangilio bora.

Vifaa vya kufundishia na kujifunzia ni nyenzo zinazomsaidia mwalimu kutoa mafunzo kwa njia iliyo wazi na yenye mvuto. Kupitia maandalizi ya vifaa hivyo, mwalimu hufanya somo kuwa la vitendo na la kueleweka zaidi kwa wanafunzi.

Maandalizi ya zana huchangia kuongeza ushiriki wa wanafunzi katika somo. Wanafunzi wanaposhirikishwa kwa kutumia zana halisi, hupata nafasi ya kushiriki moja kwa moja katika mchakato wa kujifunza na hivyo kuongeza ari na kuelewa zaidi.

Pia, maandalizi ya maandiko, vifaa na zana husaidia katika kutathmini kiwango cha uelewa wa wanafunzi. Zana na vifaa vilivyopangwa vizuri huonyesha iwapo wanafunzi wameelewa somo ipasavyo kupitia mazoezi na mifano.

12. Jadili nafasi ya zana za kufundishia na kujifunzia katika mchakato wa ujifunzaji.

Zana za kufundishia hufanya mchakato wa ujifunzaji kuwa hai na wenye mvuto. Wanafunzi wanaposhirikiana na zana, hupata fursa ya kuona na kugusa vitu halisi, jambo linaloongeza uelewa wao.

Zana hizi pia hupunguza ugumu wa masomo kwa kueleza dhana ngumu kwa njia rahisi. Wanafunzi wanapewa mifano ya vitendo na hivyo kupata picha ya moja kwa moja ya kile kinachofundishwa.

Zana huchochea ubunifu wa wanafunzi kwa kuwafanya wafikirie njia mbalimbali za kutumia vifaa katika kutatua matatizo. Ubunifu huu ni sehemu ya kukuza uwezo wa mwanafunzi kufikiri kwa undani na ubunifu.

Vilevile, zana huchangia katika usawa wa ujifunzaji kwani zinaweza kutumika kuwasaidia wanafunzi wenye viwango tofauti vya uelewa. Zinafanya kila mwanafunzi kupata nafasi ya kuelewa kulingana na uwezo wake.

13. Eleza faida na changamoto za upimaji na tathmini katika somo la Haiba na Michezo.

Faida ya kwanza ya upimaji ni kwamba humwezesha mwalimu kufahamu kiwango cha uelewa wa wanafunzi na kuona iwapo malengo ya somo yamefikiriwa. Kupitia tathmini, mwalimu hujua mafanikio au mapungufu ya wanafunzi.

Faida ya pili ni kwamba tathmini humsaidia mwanafunzi kutambua uwezo na udhaifu wake. Hii humfanya mwanafunzi kujitahidi zaidi katika maeneo aliyopungukiwa.

Changamoto mojawapo ya upimaji katika somo la Haiba na Michezo ni ugumu wa kupima stadi za vitendo kwa usahihi. Mara nyingine mwalimu hujikuta akitumia vigezo visivyokuwa sahihi au vya jumla.

Changamoto nyingine ni upungufu wa vifaa na muda. Kwa kuwa baadhi ya mitihani huhitaji zana na mazoezi ya vitendo, ukosefu wa rasilimali hizi huathiri ufanisi wa upimaji na tathmini.

14. Tathmini hatua zinazopaswa kufuatwa na mwalimu katika maandalizi ya somo la Haiba na Michezo.

Hatua ya kwanza ni kuchambua silabasi ili kubaini malengo ya somo na mada inayofundishwa. Hii humsaidia mwalimu kujua anachokusudia kufanikisha.

Hatua ya pili ni kutayarisha muhtasari wa somo unaojumuisha lengo kuu, malengo mahsusi, mada ndogo na nyenzo zinazohitajika. Hii husaidia kuweka muongozo wa ufundishaji.

Hatua ya tatu ni kuchagua mbinu za kufundishia ambazo zinaendana na mada husika na uwezo wa wanafunzi. Mbinu sahihi huongeza uelewa na ushiriki wa wanafunzi.

Hatua ya nne ni kuandaa vifaa na zana vitakavyotumika katika ufundishaji. Hii ni muhimu kwa sababu bila zana zinazofaa, somo linaweza kukosa mvuto na ufanisi.

15. Fafanua changamoto zinazokumba maandalizi na matumizi ya zana za kufundishia.

Changamoto ya kwanza ni ukosefu wa rasilimali, ambapo shule nyingi hukosa vifaa vya kutosha kwa ajili ya maandalizi ya zana bora. Hii hufanya mwalimu ashindwe kuandaa zana zenye ubora.

Changamoto ya pili ni ukosefu wa muda, kwani maandalizi ya zana mara nyingi yanahitaji muda wa kutosha ambao mwalimu anaweza kukosa kutokana na majukumu mengine ya kikazi.

Changamoto ya tatu ni ukosefu wa ujuzi wa kiteknolojia au ufundi kwa walimu. Baadhi ya walimu hukosa mbinu bora za kutengeneza na kutumia zana, jambo linalopunguza ufanisi wake.

Changamoto nyingine ni gharama kubwa za vifaa vinavyohitajika kutengeneza zana. Hii hufanya walimu washindwe kutekeleza kikamilifu maandalizi na matumizi ya zana.

16. Eleza misingi ya ufundishaji na jinsi inavyosaidia mwalimu kufanikisha somo.

Msingi wa kwanza ni kushirikisha wanafunzi ipasavyo katika mchakato wa kujifunza. Hii husaidia mwalimu kufanikisha somo kwa sababu ushiriki wa wanafunzi huongeza ari na uelewa.

Msingi wa pili ni kutumia mbinu shirikishi zinazochanganya nadharia na vitendo. Kwa njia hii, wanafunzi huelewa somo kwa urahisi na kwa muda mrefu.

Msingi wa tatu ni kuhakikisha usalama wa wanafunzi wakati wote wa mchakato wa kujifunza. Usalama unapopewa kipaumbele, hufanikisha somo kwa sababu wanafunzi hujifunza bila hofu ya madhara.

Msingi wa nne ni kuzingatia malengo ya somo kama yalivyoainishwa katika silabasi. Hii humwezesha mwalimu kuhakikisha kuwa somo linafanikisha shabaha zilizokusudiwa.

17. Jadili nafasi ya kiongozi cha mwalimu katika maandalizi ya somo.

Kiongozi cha mwalimu hutoa mwongozo kwa mwalimu katika kupanga somo kwa mpangilio sahihi. Kinaonyesha hatua kwa hatua jinsi somo linavyopaswa kuendeshwa.

Kiongozi cha mwalimu humsaidia mwalimu kujiandaa kwa ufasaha kwa kutoa maelezo ya kina juu ya mbinu, vifaa na malengo ya kila kipindi.

Kiongozi hiki pia hutoa rejeleo la haraka kwa mwalimu wakati wa ufundishaji. Hii humwezesha kuepuka kupoteza mwelekeo na kuhakikisha anabaki katika mada inayokusudiwa.

Kwa ujumla, kiongozi cha mwalimu huchangia katika kuongeza ufanisi wa ufundishaji na hufanya maandalizi ya somo kuwa rahisi na yenye matokeo chanya.

18. Eleza mchango wa somo la Haiba na Michezo katika kumjengea mwanafunzi maadili na mshikamano wa kijamii.

Somo la Haiba na Michezo humjengea mwanafunzi maadili ya heshima kwa wenzake. Kupitia michezo, mwanafunzi hujifunza kuthamini mchango wa kila mshiriki.

Somo hili huchangia mshikamano wa kijamii kwa kuwa wanafunzi huunganishwa kupitia shughuli za pamoja, jambo linalowawezesha kushirikiana na kujenga urafiki.

Pia, somo hili humfundisha mwanafunzi nidhamu, kwa kuwa michezo inafuata kanuni na taratibu maalum ambazo washiriki wote wanapaswa kuziheshimu.

Zaidi ya hapo, somo la Haiba na Michezo humwezesha mwanafunzi kujenga moyo wa mshindi na mshindani mwema, kwa kukubali matokeo ya ushindi au kushindwa kwa uadilifu na heshima.